

Дужий Р. В., аспірант, Деркач Т. М., професор

Київський національний університет технологій та дизайну

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ КУРСОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

***Анотація.** У дослідженні розглянуто зміни в навчальній парадигмі щодо форм і методів курсової підготовки військовослужбовців Збройних Сил України. Запропоновано класифікацію інтерактивних методів навчання, орієнтованих на розвиток особистісних якостей та підвищення професійних навичок військовослужбовців. Особливу увагу приділено технологічно-орієнтованим підходам та тренінгам, що сприяють підвищенню стресостійкості та командної взаємодії, з метою підвищення ефективності професійної підготовки.*

***Ключові слова:** професійна освіта, курсова підготовка, військовослужбовці, інтерактивні методи навчання.*

Duzhyi R. V., Derkach T. M.

Kyiv National University of Technologies and Design

INTERACTIVE LEARNING METHODS IN THE COURSE TRAINING OF MILITARY PERSONNEL OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

***Abstract.** The study examines changes in the educational paradigm concerning the forms and methods of course-based training for military personnel of the Armed Forces of Ukraine. A classification of interactive teaching methods is proposed, aimed at developing personal qualities and enhancing the professional skills of military personnel. Special attention is given to technology-oriented approaches and training exercises that improve stress resilience and team interaction to increase the effectiveness of professional training.*

***Keywords:** professional education, course training, military personnel, interactive learning methods.*

Вступ. Основною метою курсової підготовки є розвиток кадрового потенціалу Збройних Сил України (далі – ЗСУ) для формування резерву кандидатів на посади національного персоналу, які призначаються до багатонаціональних військових штабів, закордонних дипломатичних установ України та міжнародних організацій, а також для підготовки командирів військових підрозділів [1]. Це завдання включає створення необхідних умов для гарантованого укомплектування ЗСУ кваліфікованим особовим складом, здатним ефективно виконувати службові обов'язки за своїми посадовими призначеннями як у мирний час, так і в умовах воєнних дій або особливого періоду.

Освітній процес курсової підготовки військовослужбовців ґрунтується на використанні активних методів навчання, сучасних технологій, дистанційного навчання та засобів імітаційного моделювання.

Одним із напрямів підвищення якості підготовки національного персоналу для участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки є застосування інтерактивних методів [2, 3]. Це дозволяє максимально адаптувати військовослужбовців до реальних умов, у яких вони можуть опинитися під час виконання службових завдань.

Однак, впровадження інтерактивних методів навчання в умовах військової підготовки супроводжується низкою проблем. Одна з них – необхідність класифікації методів та розробки методичного забезпечення їх застосування. Деякі дослідники класифікують інтерактивні методи за типом взаємодії (індивідуальна, парна, групова), інші – за технологічним рівнем (наприклад, використання інформаційно-комунікаційних технологій або симуляцій). Багато методів мають схожі характеристики, що ускладнює їх віднесення до конкретної категорії [4]. Наприклад, рольова гра може включати

елементи симуляції або кейс-методу [5]. Окремі методи краще підходять для розвитку критичного мислення, тоді як інші спрямовані на формування навичок командної роботи. Чіткої класифікації за освітніми цілями також немає, що ускладнює вибір методів для досягнення конкретних результатів [6]. Інтерактивні методи, які ефективно працюють в академічному середовищі, не завжди є дієвими для військових, де акцент робиться на дисципліні та чіткому виконанні наказів. Це потребує адаптації методів до специфічних умов військової підготовки.

Постановка завдання. Мета дослідження – класифікація інтерактивних методів навчання у контексті курсової підготовки військовослужбовців.

Результати дослідження. Для досягнення мети дослідження було проведено аналіз наявних підходів до класифікації інтерактивних методів у загальноосвітньому та військовому контекстах.

Розглядаючи освітній процес загалом, автори досліджень зазначають, що використання інтерактивних технологій активізує мислення студентів та сприяє формуванню як ключових, так і професійних компетентностей. Це забезпечує високий рівень засвоєння навчального матеріалу, активізує навчально-пізнавальну та дослідницьку діяльність, а також підвищує практичну спрямованість освітнього процесу, орієнтуючи його на майбутню професійну діяльність.

Найбільш ефективними інтерактивними методами в організації навчального процесу визначено лекції, що містять візуалізації, тренінги, дискусії, ділові та рольові ігри. Ці методи часто мають інтегративний характер, поєднуючи як традиційні, так і сучасні активні підходи до навчання [7].

До характерних рис інтерактивного навчання належать: обов'язковий зворотний зв'язок, самостійність та ініціативність студентів, співпраця між усіма учасниками освітнього процесу, а також проблемний і рефлексивний характер навчання. Підвищенню ефективності використання інтерактивних методів сприяє впровадження в освітній процес мультимедійних ресурсів, таких як електронні посібники, підручники, енциклопедичні довідники та навчальні відеоматеріали, а також застосування новітніх технологій, зокрема доповненої реальності (AR) і віртуальної реальності (VR). Ці технології дозволяють створювати інтерактивні освітні середовища, моделювати реальні професійні ситуації та підвищувати залученість студентів, що сприяє більш ефективному засвоєнню навчального матеріалу.

В загальноосвітньому контексті інтерактивні методи найчастіше розділяють за такими ознаками:

- типом взаємодії (індивідуальна, парна, групова);
- освітніми цілями (розвиток критичного мислення, командної роботи, лідерських якостей);
- технологічними інструментами (віртуальні симуляції, дистанційне навчання, рольові ігри).

Для адаптації класифікації під військовий контекст необхідно враховувати специфіку військової підготовки, яка передбачає сувору дисципліну, чітке виконання наказів та готовність до дій у кризових ситуаціях. Доцільно виділити методи, які сприяють розвитку специфічних військових навичок, а саме: стресостійкість; реакція на нештатні ситуації; робота у команді в умовах обмеженого часу та ресурсів. При цьому потрібно враховувати постійне оновлення технологій та впровадження інновацій (наприклад, VR-тренажери, інтерактивні платформи для відпрацювання командних дій тощо) [8–12].

Доцільність застосування інтерактивних методів і засобів навчання в курсовій підготовці військовослужбовців обумовлена:

– вимогами програм навчальних дисциплін щодо відтворення предметного і соціального змісту професійної діяльності;

– педагогічними умовами, а саме короткотривалим терміном професійної підготовки національного персоналу, а також особливими ознаками, що притаманні дорослій аудиторії (високий рівень самосвідомості і відповідальності, наявність набутого життєвого та професійного досвіду, попередня базова підготовка, висока мотивація навчання);

– особливістю формування знань іноземною мовою – неоднорідністю слухачів у межах однієї групи, що спричиняє неоднакове когнітивне навантаження та різний темп засвоєння матеріалу, тому вимагає більшої методичної винахідливості викладача та слухачів;

– тенденціями розвитку освіти у світі у бік інноваційної, розвиваючої, інтенсивної, індивідуально-орієнтованої стратегії освіти.

Інтерактивні методи навчання використовуються в курсовій підготовці національного персоналу спільно з традиційними методами навчання як для підготовки слухачів, так і підвищення кваліфікації та безперервного розвитку військовослужбовців [13, 14]. Затребуваними є інтерактивні технології та платформи, які базуються на принципах діалогічної взаємодії, співпраці та взаємонавчання суб'єктів освітнього процесу, активно-рольової і тренінгової організації діяльності.

Суть інтерактивних методів навчання полягає в тому, що відбувається постійна активна взаємодія всіх слухачів. Викладач і слухач є рівноправними суб'єктами навчання, при цьому викладач виступає як організатор процесу навчання, консультант.

В практиці проведення занять для військовослужбовців найбільш широке застосування знайшли такі форми і методи організації інтерактивної технології навчання:

– використання пауз (для рефлексії аудиторії) з подальшим коротким обговоренням або виконанням невеликих завдань проблемного характеру, які підведуть слухача до правильного висновку;

– підтримання постійного зв'язку з аудиторією як шляхом зорового контакту, так і постановкою простих питань заохочення, підкреслення результативності кожного акту взаємодії суб'єктів навчального процесу;

– використання «питань-роздумів» з метою спровокувати хід думок та умовиводів у необхідному напрямі, але не озвучуючи їх, а підводячи до них шляхом спільної роботи;

– проведення дискусій у великих групах, надання їм допомоги шляхом питань-натяків;

– обов'язкове надання часу для обговорення виниклих спірних питань, прояснення незрозумілих положень.

Найпоширенішим методом охоплення всієї необхідної інформації є надання слухачами відповідей на так звані *5+1 журналістських питань* (*що? хто? коли? чому? де? як?*).

На практичній фазі деяких навчальних дисциплін застосовуються відомі методи:

– відпрацювання навичок роботи на посадах військового спостерігача як старшого групи, офіцера певної секції (персонал, оперативна робота, розвідка, логістика тощо);

– роботи у групах (патрулювання, чергування);

– мозкового штурму (вирішення окремих проблемних ситуацій, їх поєднання, аналіз та визначення першопричин);

– рольові ігри (переговори на контрольно-пропускних пунктах, зустріч з представниками місцевої влади, неурядових чи міжнародних організацій, засобів масової інформації, відвідування населених пунктів, робота з місцевим населенням, посередництво);

– аналіз історій та ситуацій (пошук спільного, поєднання на основі певних подій, вивчені завдання, висновки);

– відпрацювання моделей комунікації відбувається під час дискусій, мозкового штурму, аналіз історій і ситуацій (сценарію), проблемного навчання;

– моделювання середовища виконання завдань за призначенням створюється такими підходами, як метод вивчення ситуацій, метод кейсів та метод ділових історій.

Реалізація компонентів навчального процесу (стимуляційно-мотиваційного, змістового, операційно-діяльнісного) передбачає організовану певним способом взаємодію викладача і слухачів. Шлях від цілі до результату за технологічного підходу не може бути шляхом спроб і помилок, особливо в умовах підготовки військовослужбовців. Педагогічна технологія чітко визначає умови і процедури, за допомогою яких можна досягти наперед визначеного результату.

Проведення занять курсової підготовки іноземними, переважно англійською, мовами ставить зовсім інші вимоги до підготовки та проведення занять як для викладачів, так і для слухачів. Логічно припустити, що підвищення якості підготовки із використанням англійської мови повинно враховувати та найповніше імплементувати передові розробки та рекомендації провідних університетів світу та професорів у галузі надання послуг освіти англійською мовою для слухачів з країн, в яких ця мова не є рідною. В першу чергу, це розробки Оксфордського університету. Вони об'єднані під загальною назвою EMI – English as Medium of Instruction (англійська мова як середовище для викладання) та ґрунтуються на застосуванні інтерактивних підходів у викладанні.

Серед методів інтерактивного навчання найбільш дієвою в аспекті формування професійної компетентності досліджуваної категорії фахівців є ігрова технологія, згідно з якою передбачено моделювання професійних ситуацій різного характеру та спільне розв'язання на основі їх аналізу проблемних питань.

Гра дає великі можливості для формування навичок та вмінь ухвалення рішень за умови взаємодії, суперництва і конкуренції між активно діючими особами. У рольових іграх учасники мають можливість виконувати ролі у відповідності до певних ситуацій. Сутність гри полягає у відтворенні предметного та соціального змісту професійної діяльності, моделюванні основних умов і системи відносин, характерних для професійної діяльності фахівця у сфері застосування національного персоналу в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки.

З усього вищезазначеного, можна зробити висновок, що у класифікації інтерактивних методів навчання у контексті курсової підготовки військовослужбовців доцільно враховувати одночасно як освітні цілі, так і технологічні можливості. Тоді розподіл методів може бути таким:

- Методи, орієнтовані на розвиток особистих якостей (лідерство, стресостійкість);

- Методи для покращення професійних навичок (тактичне планування, реакція на надзвичайні ситуації);

- Технологічно-орієнтовані методи (симуляції, віртуальні тренажери);

- Командні тренінги (рольові ігри, групові дискусії).

Висновки. Отже, курсовій підготовці національного персоналу найбільш відповідають інтерактивні технології навчання, які ефективно поєднуються з традиційними методами, сприяючи як підготовці слухачів, так і підвищенню кваліфікації

науково-педагогічних працівників. Застосування інтерактивних технологій у навчальному процесі обумовлене низкою факторів. Це вимоги освітніх програм щодо відтворення як предметного, так і соціального змісту професійної діяльності, що дозволяє краще адаптувати навчання до практичних потреб. Особливості педагогічних умов: короткі терміни професійної підготовки вимагають використання інтенсивних методів навчання. Також враховуються характеристики дорослої аудиторії, які включають високий рівень самосвідомості, відповідальність, наявність попереднього життєвого і професійного досвіду, базову підготовку, а також високу мотивацію до навчання. Неоднорідність групи слухачів: різні рівні підготовки в межах однієї навчальної групи зумовлюють необхідність використання різноманітних методів і вправ, що забезпечують диференційований підхід для досягнення високого навчального ефекту. Світові освітні тенденції: орієнтація на інноваційну, розвивальну, інтенсивну та індивідуально-орієнтовану стратегію освіти, що підтримується інтеграцією новітніх освітніх технологій, таких як віртуальна та доповнена реальність.

Запропонована у роботі класифікація інтерактивних методів навчання враховує освітні цілі, особливості аудиторії та технологічні можливості, що дозволяє оптимізувати підготовку військовослужбовців до виконання завдань як у мирний, так і у воєнний час. Зокрема, впровадження новітніх технологій, таких як інтерактивні тренажери та симулятори, підвищує готовність військових до дій у реальних кризових ситуаціях.

Це дослідження не лише підкреслює значущість інтерактивних методів для військової освіти, але й відкриває перспективи для подальших наукових досліджень у галузі військової педагогіки, що сприятиме розробці нових ефективних освітніх технологій, адаптованих до умов сучасного світу.

Список використаної літератури

1. Про затвердження Інструкції з підготовки та застосування національних контингентів, національного персоналу в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки: Наказ Міністерства оборони України від 28.01.2016 № 23. *Офіційний вісник України* від 04.03.2016, № 16, стор. 329, стаття 663, код акту 80815/2016.
2. Школяренко В., Рудніцький І. Інтерактивні технології навчання як засіб підвищення ефективності курсової підготовки національного персоналу. *Військова освіта*. 2019. No. 39 (1). С. 246–256. DOI: 10.33099/2617-1783/2019-1/246-256.
3. Напльоків Ю., Школяренко В. Обґрунтування застосування інтерактивних технологій навчання у викладанні курсу «офіцер багатонаціонального штабу». *Військова освіта*. 2020. No. 42 (2). С. 196–203. DOI: 10.33099/2617-1783/2020-2/196-203.
4. Зельницький А. Якість вищої військової освіти як результат функціонування педагогічної системи ВВН. *Військова освіта*. 2017. № 1. С. 62–69.
5. Horiacheva, K. (2024). Leveraging of role-play games in military training cadets within the ongoing conflict in Ukraine. *Bulletin of "Carol I" National Defense University*, 13(2): 21–29. DOI: 10.53477/2284-9378-24-17.
6. Yang, Yan-ming, Li, Yan-min (2018). Research on Teaching Mode Innovation of Military Vocational Education Based on MOOC. *DEStech Transactions on Social Science, Education and Human Science*, DOI: 10.12783/DTSSEHS/ICEMS2018/20091.
7. Tsarenko, I. (2023). Use of interactive technologies in teaching the course "teaching methods of professional training disciplines". *Naukovі zapiski*, 1(208), DOI: 10.36550/2415-7988-2023-1-208-251-255.
8. Куруч А., Міршук О. (2022). Implementation of interactive learning methods in institutions of higher military education during the teaching of the discipline "Military Social Work". *Problemi inženerno-pedagogičnoї osviti*, DOI: 10.32820/2074-8922-2022-75-36-43.
9. Городянська Л. Особливості організації дистанційного навчання у системі вищої військової освіти. *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2020. № 67. С. 134–142. DOI: 10.17721/2519-481X/2020/67-14.
10. Миколайчук Р. Особливості впровадження технологій дистанційного навчання у вищих військових навчальних закладах. *Військова освіта*. 2019. № 36 (2). С. 142–149. DOI: 10.33099/2617-1783/2019-2/142-149.

11. Літорович О. В., Карий О. І. Використання адаптивно-інтерактивних систем у процесі навчання персоналу. *Економічний простір*. 2020. Вип. 159. С. 58–62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/159-11>.
12. Майстренко О., Франчук Ю. Використання інтерактивних технологій в системі формування вмінь у майбутніх офіцерів служби ракетно-артилерійського озброєння. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*. 2020. № 19 (4). С. 227–238. DOI: 10.32453/PEDZBIRNYK.V19I4.269.
13. Крикун В., Прокопенко А. Розвиток іншомовної компетентності офіцерів в умовах синтетичного навчального середовища ввнз. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 8(14). С. 572–585. DOI: 10.52058/2786-6165-2023-8(14)-572-585.
14. Shkoda, M., Pečiūrienė, A. (2019). Creation of interactive platform for ATO veterans of entrepreneurship training. *Management*, 29(1): 153–168. doi: 10.30857/2415-3206.2019.1.13.